

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

PARAFIA W DIECEZJI I KOŚCIELE POWSZECHNYM

Struktura Kościoła katolickiego jest pluralistyczna. Kościół jest jeden w wielości wspólnot posiadających swą odrębność. Wspólnotami opartymi na Biblii i tradycji chrześcijańskiej są diecezje, w których uczestniczą parafie i inne zespoły apostołskie. Na więź tych wspólnot z Kościołem położył nacisk Sobór Watykański II¹.

Dokumenty soborowe przedstawiają w sposób nowy teologiczne poglądy o Kościele², przede wszystkim eksponując teologię Kościoła lokalnego³ oraz dostrzegając wspólnotowy wymiar parafii⁴. To nowe teologiczne, a nie legalistyczne, ujęcie Kościoła i w konsekwencji także parafii, było uwarunkowane wieloma czynnikami⁵.

¹ W. Granat. *Teologia diecezji*. „Studia Sandomierskie” 1:1980 s. 162.

² Por. J.C. Groot. *Nowa definicja Kościoła powszechnego*. W: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II*. Praca zbiorowa pod red. B. Lamberta. Warszawa 1968 s. 13-15; A. Śliwiński. *Idea Ludu Bożego we współczesnej eklezjologii*. Pelplin 1974 s. 92-107; R. Łukaszyk. *Pojęcie Kościoła jako Ludu Bożego w eklezjologii Vaticanum II*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (dalej cyt. RTK) 16:1969 z 2. s. 41-42, 50-61.

³ Por. A. Tessarolo. *La pastorale della Chiesa locale*. W: *La Chiesa locale*. Praca zbiorowa pod red. A. Tessarolo. Bologna 1970 s. 293-321; C. Riva. *Aspetti teologici della Chiesa locale*. „Studi pastorali” 1969 nr 3 s. 229-241.

⁴ Por. A. Mazzoleni. *La parrocchia mistero di Cristo e della Chiesa*. Napoli 1969 s. 33; E. Leuninger. *Die missionarische Pfarrei*. Limburg 1981 s. 42-48; J. Charatyński. *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*. W: *Ewangelizacja*. Praca zbiorowa pod red. J. Kruciny. Wrocław 1980 s. 209-215; F. Klostermann. *Wie wird usnere Pfarrei eine Gemeinde*. Wien-Freiburg-Basel 1979 s. 36-38; H. Wieh. *Konzil und Gemeinde*. Frankfurt am Main 1978 s. 223-228.

⁵ Wśród przyczyn zainteresowania się teologiczną refleksją nad parafią w latach poprzedzających Sobór Watykański II wymienia się odnowę eklezjologii rozpoczętej w XIX wieku przez szkołę tybindzką, a rozszerzającą się systematycznie po I wojnie światowej. Innym czynnikiem ożywienia teologicznej refleksji nad parafią był rozwój ruchu liturgicznego, inspirujące badania nad parafią G. Les Brasa, które zapoczątkowały wiele poszukiwań nad parafią, a także rozwój teologii pastoralnej, jako samodzielnej dyscypliny teologicznej. Czynnikiem większego zainteresowania się problematyką parafii w ostatnich dziesiątkach lat było — jak twierdzi S. J. Kilian — ukazanie się parafii, w okresie III Rzeszy niemieckiej i innych okresach prześladowań Kościoła, jako jedynej organizacji terenowej Kościoła, która mimo pewnych ograniczeń mogła istnieć i prowadzić działalność duszpasterską (*Theo-*

Vaticanum II uwydatniło rzeczywistość wspólnoty, co stanowi jeden z istotnych elementów zamierzonej przez Sobór odnowy Kościoła (Por. KDK 24; 32)⁶. Parafia została tu uznana nie tylko za prawnie opisaną dla duszpasterstwa instytucję, ale jako wspólnota wiary, kultu i miłości⁷. Trwające przez wieki zacieśnienia znalazły w wypowiedziach Soboru Watykańskiego II oficjalną poprawkę. Wspólnota w obrębie eklezjologii soborowej otrzymała własny profil i znaczenie. Wprawdzie wypowiedzi o parafii w większości dokumentów soborowych — jak zauważa H. Wieh — zostały dopiero później włączone i niekiedy są mało uściślone, to jednak, ze względu na nowy sposób widzenia ich w eklezjologii soborowej, są tym bardziej znamienne i dają podstawowe wyniki⁸.

Parafia nie jest organizmem pastoralnym samowystarczalnym⁹. Jest ona komórką diecezji (DA 10) i nie istnieje jako twór samodzielny, mający znaczenie sam z siebie. Parafia jest wspólnotą i formą organizacyjną jednocześnie, powiązaną strukturami międzyparafialnymi i ponadparafialnymi z innymi wspólnotami i otwartą na diecezję, a przez nią na Kościół powszechny¹⁰. Jest ona miejscem, gdzie misterium Kościoła osiąga, poprzez sprawowanie Eucharystii, najwyższą intensywność¹¹. Otwartość parafii na diecezję umożliwia jej spojrzenie na wskazania i troski całego Kościoła¹². Siła wszystkich wspólnot diecezjalnych, a przez nie parafialnych czy jakichkolwiek innych, tkwi w jedności z Kościołem powszechnym i dlatego odrębność Kościołów lokalnych nie może w żadnym wypadku stać na przeszkodzie jedności z Kościołem powszechnym¹³. Należy unikać zamknięcia się parafii w sobie i traktowania duszpasterskich zadań parafii jako wsobnych. Można uniknąć tej jednostronności, traktując parafię jako komórkę diecezji związaną z posłannictwem całego Kościoła. Wymaga to ścisłego złączenia, poprzez rozmaite stopnie integracji, parafii z diecezją¹⁴.

Parafia sama z siebie nie stanowi przedmiotu refleksji teologicznej¹⁵. Teologia Kościoła i diecezji rzutuje na teologię parafii¹⁶ i należy ją rozważać tylko w takim kontekście, a nie jako rzeczywistość autonomiczną¹⁷.

logical models for the parish. New York 1976 s. 12; C. Floristan. *La parrocchia comunità eucaristica*. Brescia 1968 s. 66-67; T. Mass-Ewerd. *Liturgie und Pfarrei*. Paderborn 1969 s. 159-320; Wieh, jw. s. 22-24.

⁶ K. Wojtyła. *Struktury Kościoła a wspólnota Ludu Bożego*. W: *Chrześcijanin w Kościele*. Praca zbiorowa pod red. J. Majki. Wrocław 1979 s. 16.

⁷ Wieh, jw. s. 207-224; F. Woronowski. *Jak pojmować parafię?* „Homo Dei” 42:1973 z. 1 s. 17-18.

⁸ Wieh, jw. s. 207-208.

⁹ H. Schmitz. *Pfarrei, Pfarrer, pastoraler Dienst*. „Trierer Theologische Zeitschrift” 88:1979 z. 2 s. 98.

¹⁰ Por. G. Baldanza. *L'incidenza della teologia del Vaticano II sulla riforma della parrocchia*. W: „*Ius Populi Dei*”. *Miscelanea in honorem R. Bidagor*. T. 2. Roma 1972 s. 198.

¹¹ T. Maertens. *Kościół lokalny a zgromadzenie eucharystyczne*. W: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II* s. 295.

¹² Wieh, jw. s. 192; A. Mazzoleni. *Le strutture comunitarie della nuova parrocchia*. Ed. 2. Roma 1975 s. 29; C. Dillenschneider. *La paroisse et son cure dans le mystère de l'Eglise*. Paris 1965 s. 31.

¹³ Granat jw. s. 169.

¹⁴ Por. Mazzoleni, jw. s. 29-30; Schmitz, jw. s. 99.

¹⁵ Określenie parafii z punktu teologicznego sprawia trudność, gdyż parafia nie jest z ustanowienia Bożego, ale jest instytucją prawa kościelnego. Por. J. Majka. *Socjologia parafii*. Lublin 1971 s. 15. Dillenschneider, jw. s. 27-43; A. L. Szafranski. *W poszukiwaniu teologii parafii*. RTK 12:1965 z. 3 s. 21-41.

¹⁶ Granat, jw. s. 158.

¹⁷ Mazzoleni, jw. s. 17.

1. KOŚCIOŁY LOKALNE I KOŚCIOŁ UNIWERSALNY

Soborowa wizja Kościoła, jako wspólnoty ludu Bożego¹⁸ i sakramentu wspólnoty¹⁹, prowadziła konsekwentnie do odkrycia teologii Kościoła lokalnego²⁰. Dokumenty Soboru Watykańskiego II przypominały teologię Kościoła lokalnego, która była zachowana w tradycji wschodniej, ale w eklezjologii zachodniej została raczej zapomniana²¹. Nowe podkreślenie teologii i roli partykularnych Kościołów przez Sobór Watykański II uzupełniło obraz Kościoła centralistycznie uformowanego ze względu na reakcję na reformację i oświecenie. W dokumentach soborowych nie ma osobnego pouczenia o Kościołach partykularnych czy lokalnych²². W ukazaniu tego problemu występuje nie tylko brak systematyczności, ale niekiedy także chwiejność sformułowań i różnorodność języka²³. Sobór tak posługuje się terminami „Kościół partykularny” i „Kościół lokalny”, jakby ich treść była już powszechnie znana²⁴. Pojęcia te zawierają treść teologiczną i nie pokrywają się ze znanymi z Kodeksu częściami podziału Kościoła. Nowe pojęcia implikują podział Kościoła, ale nie w kategoriach administracyjno-terytorialnych. Zawierają one treści charyzmatyczne i instytucjonalne jednocześnie²⁵.

Dokumenty soborowe określają w różny sposób tak Kościół uniwersalny, jak i Kościół partykularny²⁶. Są też w tekstach soborowych miejsca, gdzie terminologia się zmienia i Kościoły partykularne oznaczają Kościół według obrządku albo Kościół patriarchalny²⁷, natomiast Kościół lokalny utożsamiany jest z partykularnym²⁸. Można odnotować także stosowanie terminu „Kościół lokalny” do jednostek mniejszych niż diecezja, jak i do organizmów o charakterze ponaddiecezjalnym (DK 6; 11; DM 19)²⁹.

¹⁸ Por. Y. Congar. *Kościół jako Lud Boży*. „Concilium” (tłum. polskie) 1-10:1965-1966 s. 13-27; P. F. Franssen. *Kościół jako Lud Boży*. W: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II* s. 72-87; A. Luneau, M. Bobichon. *Kościół Ludem Bożym*. Warszawa 1980 s. 165-177; Śliwiński, jw. s. 177-180, 92-107; Łukaszyk, jw. s. 42-62.

¹⁹ Por. F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. 2. Lublin 1971 s. 237.

²⁰ Przed Vaticanum II nie było wypracowanej teologii Kościoła lokalnego w ścisłym znaczeniu. Nie było teologii Kościoła lokalnego w nauczaniu św. R. Belarmina, który przez długie lata nadawał eklezjologii katolickiej zasadniczą orientację. Podobnie było w teologii XIX w. Zob. S. Napierała. *Teologiczne aspekty zagadnienia Kościołów lokalnych w dokumentach Soboru Watykańskiego II*. „Poznańskie Studia Teologiczne” 1:1972 s. 57-58; B. Neunheuser. *Gesamtkirche und Einzelkirche*. W: G. Barauna. *De Ecclesia. Beiträge zur Konstitution Über die Kirche* dem Zweiten Vatikanischen Konzils. Bd. 1. Freiburg-Basel-Wien 1966 s. 547-573.

²¹ M. Żurowski. „*Communio ecclesiarum*”. *Człowiek w kościelnej wspólnocie wspólnot*. W: L. Balter (red.) *Człowiek we wspólnocie Kościoła*. Warszawa 1979 s. 56.

²² Dokumenty soborowe wprowadzają mało znane w dotychczasowej eklezjologii pojęcia: Kościół partykularny, Kościół lokalny i czasem nawet Kościół pekuliarny. *Konstytucja o Kościele* oraz *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów* używają tych terminów na określenie części ujawniającej się w całości Kościoła powszechnego. Pojęcia te są używane niekiedy zamiennie (Por. KK 13:23; DB 11).

²³ Por. A. Marrazini. *Teologia Kościoła lokalnego*. „Novum” 1976 nr 11 s. 43.

²⁴ Por. Napierała, jw. s. 58.

²⁵ Por. J. Glemp. *Problem identyfikacji Kościoła lokalnego i partykularnego*. „Prawo Kanoniczne” 21:1978 nr 3-4 s. 26.

²⁶ Por. Napierała, jw. s. 68.

²⁷ *Dekret o Kościołach wschodnich katolickich* nazywa Kościoły wschodnie partykularnymi (2; 4; 16; 17).

²⁸ DE 14.

²⁹ Glemp, jw. s. 28.

W nauczaniu ostatnich papieży problematyka Kościoła lokalnego zajmuje różne miejsce. Papież Pius XII nie podejmował wprost tematu Kościołów lokalnych. Natomiast u Jana XXIII możemy odnotować na wielu miejscach zainteresowanie się tym zagadnieniem. Papież mówił przede wszystkim o diecezji jako Kościele partykularnym, w którym ukazuje się Kościół powszechny w jedności łaski i prawa. Podstawą tej jedności diecezjalnej jest biskup³⁰. Nauczanie Pawła VI o Kościele lokalnym i partykularnym jest bardzo bogate i czerpie treści ze źródeł teologii Vaticanum II. Paweł VI częściej używał terminu „Kościół lokalny” niż „partykularny” i adresował go tak do struktury diecezjalnej, jak i ponaddiecezjalnej³¹. Opierając się na teologii Kościoła lokalnego, Paweł VI poruszał zagadnienie instytucji pośrednich pomiędzy Kościołem powszechnym a Kościołami lokalnymi: Synodu Biskupów, Kurii Rzymskiej i Konferencji Episkopatów³². Podkreślał jednak, że charakter ponaddiecezjalny i uprzywilejowany na płaszczyźnie duszpasterskiej wspomnianych instytucji pośrednich nie zacierają odrębności poszczególnych diecezji. Ostrzegał jednocześnie przed tendencjami zmierzającymi do uznania supremacji regionalnej Kościoła nad diecezjalną³³. Paweł VI wskazywał wielokrotnie na podstawowe znaczenie diecezji w strukturze Kościoła, niemal zawsze nazywając diecezję Kościołem lokalnym³⁴.

Dokumenty soborowe na wielu miejscach mówią w sposób zamienny o Kościołach lokalnych i partykularnych z jednej strony i o jednym Kościele uniwersalnym z drugiej strony³⁵. Według S. Napierały teologicznego podłoża dla rozróżnienia w dokumentach soborowych Kościołów lokalnych i Kościoła powszechnego należy szukać w określeniu samej rzeczywistości Kościoła, w analogii Kościoła do tajemnicy Słowa Wcielonego, w nauce o eklezjalnym charakterze Eucharystii oraz urzędzie biskupim w Kościele, i wreszcie w fakcie istnienia katolickich Kościołów partykularnych na Wschodzie³⁶.

Kościół powszechny przedstawia rzeczywistość Kościoła Chrystusowego, uobecnianą na całym świecie i we wszystkich czasach przez Kościoły lokalne i w Kościołach lokalnych. Sobór Watykański II naucza, że „Kościół katolicki istnieje w Kościołach partykularnych i z nich się składa” (KK 23) oraz „w nich działa” (DB 11). Kościół jest „ciałem Kościołów” (KK 23). O Kościele lokalnym mówią dokumenty soborowe, że „jest on częścią Kościoła powszechnego (KK 23; DB 6) i jest „uformowany na wzór Kościoła powszechnego” (KK 23) i dlatego „powinien on jak najdoskonalej odzwierciedlać Kościół powszechny” (DM 20). Wydaje się, że w kontekście określeń soborowych można sformułować twierdzenie, iż Kościół powszechny i Kościoły partykularne tworzą dopełniające się wzajemnie aspekty jednego Kościoła

³⁰ Zob. *Discorsi Mesaggi Coloqui del S. Padre Giovanni XXIII*. Vol. 1-5. Città del Vaticano 1962-1963 — vol. 2 s. 314; vol. 4 s. 488-489.

³¹ G l e m p, jw. s. 29.

³² *Insegnamenti di Paolo VI*. Vol. 1-17. Città del Vaticano 1963-1979 — vol. 5 s. 634. Papież nazwał Konferencję Biskupów organami koordynacji i działania Kościołów lokalnych w jedności z biskupem Rzymu. Zob. *Insegnamenti di Paolo VI* vol. 8 s. 661.

³³ Tamże vol. 12 s. 1008.

³⁴ Por. „L'Osservatore Romano” z 14-15 II 1977 i 18 VII 1976.

³⁵ Bibliografię dotyczącą stosunku Kościoła lokalnego do Kościoła uniwersalnego zebrali między innymi: W. Bertrams. *De analogia quoad structuram hierarchicam inter Ecclesiam universalem et Ecclesiam particularem*. „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 56:1967 fasc. 23 s. 290 n.; M. J. Snider. *Chiesa locale*. Roma 1971 s. 51-55; R. Sobański, H. Typańska. *Bibliografia kościelnego prawa publicznego*. „Prawo Kanoniczne” 19:1976 nr 3-4 s. 295.

³⁶ Jw. s. 58-59.

Chrystusowego, przy czym aspekt uniwersalności ma znaczenie nadrzędne w stosunku do aspektu partykularności³⁷.

Teologowie zwracają uwagę na wartość określenia lud Boży dla wyrażenia stosunku wspólnot lokalnych do Kościoła powszechnego³⁸ i ukazania więzi między Kościołami lokalnymi³⁹. Kościoły lokalne są związane ze sobą nie tylko zewnętrznymi więzami organizacyjnymi, ale także wewnątrznie. Wiąże je łaska Boga Ojca, zespala Chrystus, jako głowa całego ciała Kościoła, jednoczy jeden Duch Święty. Ta sama wiara i sakramenty są wspólnym dobrem wszystkich Kościołów. Kościół powszechny nie jest więc organizacją nadrzędną nad Kościołami lokalnymi ani ich federacją. Jest jeden Kościół Chrystusowy, ale na różnych miejscach⁴⁰. Kościół Chrystusowy istnieje i działa w Kościołach lokalnych, które stanowią organiczną całość — jeden Kościół. Nie ma Kościoła uniwersalnego, jak tylko w Kościołach lokalnych i nie ma Kościołów lokalnych, jak tylko w Kościele uniwersalnym. Kościół lokalny o tyle uobecnia Kościół Chrystusowy, o ile pozostaje w łączności z innymi Kościołami lokalnymi⁴¹. Każdy Kościół lokalny jest numerycznie wyodrębniony i równocześnie nierozzerwalnie złączony z pozostałymi Kościołami. Jest to złączenie organiczne, dzięki któremu Kościoły lokalne stanowią całość, czyli jeden Kościół: „Między Kościołami lokalnymi zachodzi ścisła wspólnota, tak że różnorodność ta w Kościele nie tylko nie przynosi szkody jego jedności, ale raczej ją uwydatnia” (DKW 2).

Kościół lokalny jest dynamicznym urzeczywistnieniem tajemnicy Kościoła, który jest jednocześnie lokalny i powszechny. W każdym Kościele lokalnym misterium Chrystusa aktualizuje się w sposób istotny i pełny. Jednakże Kościół powszechny jest czymś więcej niż sumą wszystkich Kościołów lokalnych, choć z drugiej strony — Kościół powszechny żyje tym samym misterium, którym żyją Kościoły lokalne.

W każdym Kościele lokalnym misterium Kościoła jest obecne w sposób sakramentalny⁴². W *Konstytucji o Kościele* mówi się o Kościele lokalnym, jako zgromadzeniu eucharystycznym, bądź o Kościołach partykularnych, które w jakiś sposób przedstawiają w Kościele różnorodność narodów i kultur⁴³. Bez tych realizacji lokalnych Kościół powszechny byłby abstrakcyjną ideą „kościelności” wspólnej wszystkim Kościołom. Żaden jednak Kościół lokalny nie realizuje w całości bogactw misterium Kościoła⁴⁴.

Jednocześnie Kościoły partykularne mają prawo do autonomii, która ma charakter względny, a nie absolutny. Każdy Kościół partykularny, strzegąc tego, co istotne i wspólne Kościołowi powszechnemu, ma prawo do kultywowania swoich autentycznych tradycji lokalnych⁴⁵. Konstytucja *Lumen gentium* stwierdza, że „Kościół czyli Lud Boży [...] nie przynosi żadnego uszczerbku dobru doczesnemu jakiegokolwiek

³⁷ Tamże s. 66.

³⁸ Por. Bertrams, jw. s. 267-308; E. Hill. *La papauté postconciliaire*. „Istina” 1967 z. 2 s. 137-147; J. Horgan. *The church among the people*. Dayton 1969 s. 1-137; W. Onclin. *Le pouvoir de l'évêque e le principe de la collégialité*. „Ephemerides iuris canonici” 1970 z. 1-2 s. 25-50.

³⁹ Congar jw. s. 21; E. Lanne. *Pluralisme et unité: possibilité d'une diversité de typologies dans une mem adhesion ecclésiale*. „Istina” 14:1969 s. 171-190; Groot, jw. s. 16; Śliwiński, jw. s. 219.

⁴⁰ Śliwiński, jw. s. 219-220.

⁴¹ Napierała, jw. s. 67.

⁴² Śliwiński, jw. s. 225.

⁴³ Congar, jw. s. 21.

⁴⁴ Por. Śliwiński, jw. s. 220-221.

⁴⁵ Napierała, jw. s. 66.

narodu, lecz przeciwnie, wspiera i przyswaja sobie uzdolnienia i zasoby oraz obyczaje narodów, o ile są dobre, a przyjmując oczyszcza je, umacnia i podnosi" (art. 13).

Z rozważań teologicznych wyłaniają się konsekwencje pastoralne dla Kościołów lokalnych. Kościoły lokalne powinny rozwijać świadomość solidarności i uniwersalności, która ich łączy. To umożliwi im przy podejmowaniu decyzji i wprowadzaniu lokalnych innowacji widzieć bardziej dobro całej wspólnoty ludu Bożego. Każdy Kościół lokalny, a tym bardziej Kościół w Polsce, ma prawo do własnego oblicza i własnych tradycji, uwarunkowanych dziejami, kulturą oraz konkretną sytuacją narodu.

2. PARAFIA W ORGANIZMIE KOŚCIOŁA

Refleksja teologiczna nad parafią zależy od sposobu rozumienia Kościoła. Parafia, teologicznie rzecz ujmując, nie posiada swego własnego specyficznego istnienia. Może być mowa o parafii w teologicznym znaczeniu, o ile w niej i przez nią Kościół powszechny realnie istnieje i działa. Stąd podstawą refleksji teologicznej nad parafią jest adekwatne i wyczerpujące ujęcie Kościoła⁴⁶. Jeżeli eklezjologia przeakcentowuje aspekt hierarchiczno-instytucjonalny⁴⁷ — jak było w przeszłości Kościoła — to wówczas wyłania się z niej prawem odbicia jurydyczna i zbiurokratyzowana koncepcja parafii. Taki profil osiągnęła parafia w wiekach ostatnich, doprowadzając ją do obecnego kryzysu. Podobnie nieadekwatna byłaby eklezjologia oparta jedynie na charyzmatkach i wspólnotcie. Wówczas parafia mogłaby być zagrożona przez klimat sekciarski i kierowanie oparte wyłącznie na subiektywnych pobudkach. Nie do przyjęcia byłaby również „platońska” koncepcja Kościoła, żyjącego poza konkretną rzeczywistością, przestrzenią i czasem. Kościół jest przecież rzeczywistością wyrażającą się w konkretnych formach, którymi są między innymi parafie⁴⁸.

Vaticanum II przez swoje odnowione spojrzenie na Kościół i jego urzędy, przez nawiązanie do Nowego Testamentu i usprawiedliwionych żądań ekumenicznych stworzył eklezjologię na potrzeby dzisiejszych czasów. Eklezjologia soborowa pozbawiona jest jednostronności i sprzyja odnowie parafii oraz refleksji teologicznej nad parafią. Jest to eklezjologia, w której charyzmaty i urzędy są dla siebie komplementarne. Buduje się ona nie tylko odgórnie, ale także oddolnie, w strukturach społeczno-czasowych. Opiera się ona na tych zasadach boskich, które odróżniają wspólnotę eklezjalną od jakiegokolwiek innego ugrupowania. Kościół powszechny aktualizuje się we wspólnotach lokalnych, które ukazują Kościół powszechny, jako konkretny znak zbawienia⁴⁹. Uchwały soborowe wskazują, jak współczesne otoczenie niechrześcijańskie potrzebuje świadectwa konkretnych wspólnot wierzących. Stwarza to podstawę do przeżywania misyjnego posłannictwa Kościoła⁵⁰.

⁴⁶ Mazzoleni, jw. s. 64; Wieh, jw. s. 208.

⁴⁷ Są terminy, które poprzez wieki otrzymały zawężone znaczenie z powodu jednostronnej refleksji. Jednym z takich pojęć jest „Kościół”, który w przekonaniu wielu jeszcze ludzi oznacza hierarchię i te osoby, które mają władzę w Kościele, a nie wspólnotę wierzących, lud Boży zgromadzony wokół własnych pasterzy. Podobnie pojęcie „parafia” kojarzy się dla wielu z rzeczywistością administracyjną i wydaje się im prawie niemożliwe odzyskanie jej znaczenia teologiczno-pastoralnego. Por. Mazzoleni, jw. s. 64.

⁴⁸ Tamże s. 64-65; Szafranski, jw. s. 33-34.

⁴⁹ Mazzoleni, jw. s. 64.

⁵⁰ Por. *Acta Synodalia*. Vol. 1. P. 1-4-4. P. 1-7. Città del Vaticano 1970-1978 — od. 2 p. 2 s. 627-638; G. Philips. *Die Geschichte der dogmatischen Konstitution über die Kirche*, „*Lumen Gentium*”. LThK XVI s. 146 nn.; Wieh, jw. s. 210.

Sobór Watykański II prawie we wszystkich dokumentach widzi Kościół jako Kościół powszechny, lud Boży (KK 9-13), wspólnotę wierzących i Ciało Mistyczne Chrystusa (por. KK 7-8), pozostający w jedności z papieżem i biskupami. Na Soborze pogłębiono koncepcję Kościoła, jako rzeczywistości dynamicznej, z wyakcentowaniem jej struktury wewnętrznej. Takie zaś spojrzenie na Kościół pozwoliło dowartościować problematykę Kościołów lokalnych, w których urzeczywistnia się Kościół powszechny. Odnowiony pogląd na Kościół Soboru Watykańskiego II, a szczególnie jako ludu Bożego i wspólnoty Kościołów partykularnych, ukazał możliwości teologicznego dowartościowania także parafii⁵¹. Sobór wyczuła wszystkich na pogłębiającą się świadomość idei wspólnotowej, także wspólnoty parafialnej⁵².

Rozszerzone rozumienie urzędu kościelnego⁵³ związane jest z eklezjologią soborową. Zacieśnienie posługi kapłańskiej, przede wszystkim do aspektu kultowego, uwarunkowane kontrreformacją, poprzez soborowe akcenty w dogmatycznym rozumieniu posługi kapłańskiej przyczyniło się także do poszerzenia i nowego spojrzenia na Kościół. Punktem wyjścia nowego rozumienia urzędu kapłańskiego jest charyzmat kierowania gminą i przez to posługiwanie jedności Kościoła. Przy takim punkcie wyjścia nie określamy urzędu kapłańskiego od strony kultowo-sakramentalnych funkcji czy ontologicznej władzy urzędowej, ale od strony jego funkcji kościelno-socjologicznych. Takie jednak ujęcie musi być zdolne przyjąć wszystkie istotne elementy tradycyjne i znowu złączyć je w jedną całość⁵⁴.

Kierowanie, które jest istotne dla urzędu kapłańskiego, składa się z rozmaitych funkcji. Wynikają one z zadania służenia jedności Kościoła, która dokonuje się w jedności wyznania, w jedności sprawowania Eucharystii i wszystkich innych sakramentów, i w jedności wspólnej służby miłości. Wynika stąd, że kościelny urząd jest podporządkowany posłudze Słowa, sakramentów, zwłaszcza Eucharystii, oraz trosce o wzajemne usługiwanie w miłości⁵⁵. Urząd kapłana i wspólnota parafialna są ze sobą związane — zwłaszcza w odniesieniu do Eucharystii, która jest streszczeniem i szczytem życia chrześcijańskiej wspólnoty — nie tylko instytucjonalnie, ale także duchowo i teologicznie. Z tego nierozzerwalnego związku urzędu kapłana i wspólnoty parafialnej wynikają dla posoborowej dyskusji o parafii ważne konsekwencje⁵⁶. Związane są one z zasadniczymi działaniami wspólnoty parafialnej: przepowiadaniem, sprawowaniem Eucharystii i udzielaniem wszystkich innych sakramentów, troską o wzajemne usługiwanie w miłości, a także kierownictwem parafialnym i urzeczywistnianiem się Kościoła w konkretnym miejscu⁵⁷.

⁵¹ Wieh, jw. s. 208; H. Rossi. *Die Kirche als personale Gemeinschaft. Der komunitäre Charakter der Kirche nach dem Dokumenten und Akten des Zweiten Vatikanischen Konzils*. Köln 1977 s. 90-112; Y. Congar. *Die Kirche als Volks Gottes*. „Concilium” 1:1965 s. 5-11.

⁵² Por. F. Coccopalmerio. *Quedam de conceptu paroecias iuxta doctrinam Vaticani II*. „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 70:1981 s. 119-140.

⁵³ Por. W. Kasper. *Nowe akcenty w dogmatycznym rozumieniu służby kapłańskiej*. „Concilium” (wyd. pol.) 1-5:1969 s. 161-170.

⁵⁴ Tamże s. 166.

⁵⁵ Tamże s. 167-168.

⁵⁶ Por. N. Glatzel. *Gemeindefeld und Gemeindefeldstruktur*. München-Paderborn-Wien 1976 s. 127-128; K. Lehmann. *Zum Verständnis des Amtspriestertums*. W: F. Henrich (Hg.). *Existenzprobleme des Priesters*. München 1969 s. 151-157; P. Hünermann. *Ordo in neuer Ordnung? Dogmatische Überlegungen zur Frage Ämter und Dienste in der Kirche heute*. W: F. Klostermann (Hg.). *Der Priestermangel und seine Konsequenzen. Einheit und Vielfalt der kirchlichen Ämter und Dienste*. Düsseldorf 1977 s. 74; Wieh, jw. s. 209.

⁵⁷ Por. H. Fischer, N. Greinacher, Klostermann. *Die Gemeinde*. Mainz. 1971 s. 45-73; K. Hemmerle. *Voraussetzung des pastoralen Dienstes: dienende Gemeinde*. „Lebendiges Zeugnis” 30:1975 H. 1 s. 26.

Soborowe nauczanie o parafii związane jest z teologią Kościoła lokalnego. Kościół powszechny jest obecny w znaku Kościoła lokalnego, który tworzą trzy zasadnicze elementy: biskup lub prezbiter, jako jego reprezentant, Eucharystia oraz względnie stała społeczność ludzi (KL 42; KK 26).

Wydaje się, że *Konstytucja o Kościele* dopuszcza, aby parafia, a więc wspólnota, w której jest obecny przedstawiciel biskupa — prezbiter, mogła być nazywana Kościołem lokalnym (KK 28). W świetle wypowiedzi soborowych w parafii można odnaleźć wszystkie istotne przymioty Kościoła lokalnego. Sprawowana jest tam Eucharystia w łączności z biskupem przez prezbitera dla określonej, względnie stałej grupy wiernych. Parafia staje się Kościołem lokalnym przez to, że przedstawia widzialny Kościół na swoim terenie. Dzięki parafii Kościół staje się obecny jako znak zbawienia. W parafii staje się czymś widzialnym, doświadczalnym, że Kościół jest wspólnotą ludzi zjednoczonych mocą Ofiary eucharystycznej, wspólnotą ludzi zjednoczonych mocą Ducha Świętego, który jest sprawcą wiary i miłości, a także świadomości, wyrażających się w relacjach międzyludzkich, określanych przez eklezjalne „my”⁵⁸.

W świetle soborowej eklezjologii parafia jest nie tylko najniższą komórką hierarchicznie zbudowanego Kościoła, ale ona sama staje się Kościołem Bożym i powołanym przez Boga nowym ludem Bożym (por. KK 26; 28)⁵⁹. Dokumenty soborowe stwierdzają, że poszczególne parafie mogą być określane Pawłowym pojęciem „Kościół Boży” (por. KK 28)⁶⁰. W odróżnieniu jednak od diecezji czyni to Sobór nie w formie bezpośredniej, ale pośredniej: „[Kapłani] tak winni przewodzić i służyć swej lokalnej wspólnocie, żeby mogła ona być godnie nazwana tym imieniem, którym jeden i cały Lud Boży jest oznaczony, to znaczy imieniem Kościoła Bożego” (KK 28). W ten sposób zostało wyraźnie wykazane, że teologiczna samodzielność parafii nie jest równa samodzielności biskupich Kościołów partykularnych. Tylko w ścisłym związku z biskupem, jako najwyższym pasterzem Kościoła partykularnego, parafie mogą być nazwane „Kościółem”⁶¹.

Parafia powinna być oznaczana imieniem Kościoła Bożego (KK 28), z czego wynika, że wiele cech teologicznych, które zostały powiedziane o Kościele, dotyczą w pewien sposób także parafii⁶². Parafia, tak samo jak Kościół, jest na swoim miejscu nowym ludem Bożym, który Bóg zwołał i uświęcił (KK 26). Związek i wzajemna odpowiedzialność wierzących między sobą może być również wyrażona w obrazie Ciała Chrystusa⁶³. Opierając się na idei widzialno-mistycznego Kościoła⁶⁴, widzimy w die-

⁵⁸ Por. F. Blachnicki. *Chrystus i Duch Święty u początków Kościoła. Pneumatologiczny wymiar Kościoła i jego konsekwencje pastoralne*. „Znak” 28:1976 nr 260 s. 165.

⁵⁹ Por. Wieh, jw. s. 208.

⁶⁰ *Konstytucja o Kościele* (art. 28) powołuje się tu na listy św. Pawła do Koryntian (1 Kor 1, 2; 2 Kor 1, 1 n.). Por. *Acta Synodalia* vol. 3 p. 1 s. 226-227; 257-259.

⁶¹ Wieh, jw. s. 211-212.

⁶² Tamże s. 212; W. Kasper. *Elemente zu einer Theologie der Gemeinde*. W: J. Möller, H. Kohlenberger. *Virtus politica*. Festgabe A. Hufnagel. Stuttgart-Bad Cahnstat 1974 s. 39 nn.

⁶³ Congar. *Die Kirche* s. 11-14.

⁶⁴ Duże jest zainteresowanie katolickiej myśli teologicznej wewnętrzną budową Kościoła. Obok wielu osiągnięć były też tendencje, które chciały widzieć w Ciele Mistycznym Chrystusa społeczność duchową nazbyt oderwaną od widzialnego, hierarchicznego Kościoła albo chciały patrzeć na Kościół naturalistycznie, nie widząc w nim nic więcej poza aspektami prawnymi i społecznymi. Na oba te błędy zwrócił uwagę Pius XII. W encyklice *O Mistycznym Ciele Chrystusa i Humani generis* papież stwierdził, że święty, apostołski, powszechny, rzymski Kościół jest Mistycznym Ciałem Chrystusa. Ten Kościół jest jeden, niepodzielny, widzialny, zespolony hierarchicznie, posiadający sakramenty i określonych członków. Nie ma prze-

cezjach, podzielonych na parafie, dwa oblicza i dwie ściśle ze sobą zespolone budowy. Oblicze widzialne — budowę zewnętrzną, czyli inaczej prawną, i oblicze niewidzialne — budowę wewnętrzną, czyli nadprzyrodzoną. Prawa parafii, obowiązki i przywileje proboszcza są określone przez prawo kanoniczne i stanowią budowę zewnętrzną. Terytorium oznaczone, wierni i proboszcz to parafia od zewnątrz, od wewnątrz zaś to Chrystus — głowa parafii, Duch Święty, jej dusza oraz prawda i miłość. Cały sens parafii, jej żywotność i rozwój zależy od zjednoczenia z Chrystusem. Z punktu widzenia eklezjologii parafię da się opisać jako nadprzyrodzoną, aczkolwiek określoną prawami społeczność, zawartą w Mistycznym Ciele Chrystusa, a zależną ściśle od Chrystusa i widzialnej władzy Kościoła⁶⁵. Parafia, jako wspólnota wiary, kultu i miłości, powinna w odpowiednim stopniu przyczyniać się do ukazania królestwa Bożego w tym świecie. W parafii konkretyzuje się Kościół dla poszczególnego chrześcijanina; ona jest ośrodkiem życia chrześcijańskiego⁶⁶.

Kościół Chrystusowy ze swoimi przymiotami i elementami jest obecny we wspólnocie parafialnej, tak że może ona być nazwana Kościołem Chrystusa. Gdzie zaś istnieje Kościół, tam jest obecny Chrystus, ponieważ Kościół jest ze swej istoty historyczną obecnością Chrystusa w świecie. Stąd Sobór stwierdza: „W tych wspólnotach niejednokrotnie małych i rozproszonych jest obecny Chrystus” (KK 26). Ta obecność Chrystusa jest fundamentem i zasadą życia wspólnoty (por. KL 7). Chrześcijanin, który szuka Chrystusa spotyka Go przede wszystkim w swojej wspólnocie lokalnej przez słuchanie słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii i życie wiarą w miłości braterskiej. Nie każde ugrupowanie i nie wszystkie grupy lokalne chrześcijan są Kościołem, ale tylko te, które są wspólnotą przepowiadającą słowo, udzielającą sakramentów oraz żyjącą w miłości braterskiej⁶⁷. Dzięki tym działaniom spotkanie z Kościołem w parafii staje się autentyczne, bezpośrednie i rzeczywiste, i dokonuje się w nim doświadczenie obecności Chrystusa⁶⁸. W poszczególnej wspólnocie parafialnej — jak zauważa A. Mazzoleni — Kościół ukazuje się w sposób bardzo konkretny, ponieważ tu spotyka się życie codzienne wiernych z obecnością realną odkupienia⁶⁹. W parafii pod kierunkiem prezbitera Kościół staje się uchwytny jako żywy lud Boży, jako wspólnota tych, których Chrystus odkupił w Duchu Świętym⁷⁰. Przez podkreślenie nauki o Kościele, Sobór podjął teologiczne usiłowania minionych dziesięcioleci o pozytywną odnowę parafii, opartą na pogłębionym sposobie patrzenia na Kościół. To umożliwi nową, teologiczną patrznię na parafię i dalsze rozwijanie myśli posoborowej.

Według W. Granata parafia uczestniczy w przymiotach Kościoła, który jest jeden, święty, katolicki i apostołski. Jedność parafii polega na związku z całym mistycznym organizmem Kościoła i jego widzialną głową. Wskazuje to jednak nie tylko na jedność

działu między aspektem społeczno-prawnym i mistycznym Kościoła. Jeden i ten sam Kościół zorganizowany widzialnie i hierarchicznie posiada równocześnie strukturę wewnętrzną, której duszą jest Duch Święty, a głową Chrystus Zbawiciel. Ideę tę jeszcze bardziej pogłębił w swoich dokumentach Sobór Watykański II. Por. H. A. L a t t a n z i, *De Ecclesia societate atque mysterio ad mentem Concilii Vaticani II*. Roma 1969; W. Granat. *Parafia w mistycznym organizmie Kościoła* (artykuł w druku) s. 6.

⁶⁵ Tamże s. 8.

⁶⁶ Wieh, jw. s. 212; Kasper. *Elemente* s. 40 nn.; K. Lehmann. *Was ist eine christliche Gemeinde*. „Internationale katholische Zeitschrift” 1:1972 s. 485; Szafranski, jw. s. 33.

⁶⁷ Jw. s. 67.

⁶⁸ Por. K. Rahner. *Nuovi saggi*. Roma 1969 s. 406.

⁶⁹ Mazzoleni, jw. s. 66.

⁷⁰ Wieh, jw. s. 208.

władzy najwyższej, jedność wiary i sakramentów, ale będzie to także jedność wokół proboszcza i kościoła parafialnego, więź zachodząca między duszpasterzem a parafiami. Świętość parafii wyraża się w liczbie osób posiadających łaskę uświęcającą i aktywność w szerzeniu dobra. Katolickość parafii mówi o łączności z Kościołem, który jest powszechny w przestrzeni i w czasie. Idea uniwersalizmu Kościoła w życiu parafialnym domaga się zainteresowania losami Kościoła, nakazuje popierać akcję misyjną i ekumeniczną. Parafia uczestniczy w apostolskości Kościoła przez swój związek z biskupem i papieżem, przez tę samą wiarę i sakramenty i przez podjęcie zadania nauczania wiary⁷¹.

Wspólnotowy aspekt parafii i jej misyjne posłannictwo odgrywa istotną rolę w dyskusji posoborowej⁷². Te usiłowania teologiczne uzupełnione są wieloma eksperymentami i próbami poszukiwania nowych rozwiązań duszpasterskich. Rozwijają się eksperymenty odnowy parafii, podstawowych wspólnot i inne formy konkretnie przeżywanej wspólnoty kościelnej⁷³. Te nowe formy, jeśli nawet nie zostały bezpośrednio powołane przez Vaticanum II, to można uważać je za owoc soborowej teologii wspólnoty. Jak stwierdza H. Wieh, dokładniejsze uwzględnienie soborowych wypowiedzi o parafii pozwoli uniknąć wielu kontrowersji czy jednostronności⁷⁴. Z drugiej strony dokumenty soborowe nie mają pretensji do wyłączności ani nie przypisują sobie ostatecznego głosu. Sobór chciał tylko wykazać pewne linie przewodnie i zabezpieczyć teologiczne podstawy odnowy Kościoła⁷⁵.

Kościół jako całość i parafia jako część społeczności Kościoła mają wiele cech wspólnych i dlatego niektóre wypowiedzi teologiczne Soboru o Kościele można zastosować do parafii. Trzeba jednak pamiętać, że Kościół i parafia mają też pewne cechy, które się nie pokrywają. Rozumienie wiary całego Kościoła nie może być przeniesione na poszczególną parafię. Z drugiej strony konkretne związanie z miejscem i kierowanie parafią przez prezbitera nie może być przeniesione na cały Kościół. Ta sytuacja sprawia, że należy te dwie rzeczywistości wyraźnie rozróżniać⁷⁶.

3. ZWIĄZEK PARAFII Z DIECEZJĄ

Zagadnienie stosunku powierzonej prezbiterowi parafii do biskupiego Kościoła partykularnego otrzymywało w historii Kościoła różne odpowiedzi. Punktem wyjścia dla tego zagadnienia był wczesnochrześcijański rozwój od biskupiej wspólnoty

⁷¹ *Parafia w mistycznym* s. 18-19.

⁷² Por. J. J. Degenhardt. *Glaube nur in Kommunikation*. „Diakonia” 6:1975 s. 111; P. M. Zulehner. *Heirat, Geburt, Tod. Eine Pastoral zu den Lebensweden*. Freiburg-Basel-Wien 1976 s. 48; Glatzel, jw. s. 149-192; Hühnermann, jw. s. 87-89; Wieh, jw. s. 210.

⁷³ Por. N. Hepp. *Gemeindemodelle*. Wien 1971 s. 45-281; M. Enkrich, A. Exeler (Hg.). *Kirche, Kader, Konsumenten. Zur Neuorientierung der Gemeinde*. Mainz 1971 s. 79-120; R. J. Kleiner. *Basisgemeinden in der Kirche. Was sie arbeiten — wie sie wirken*. Graz-Köln-Wien 1976; S. B. Clark. *Building Christian Communities — Strategy for Renewing the Church*. Notre Dame 1972; A. Favale (ed.). *Movimenti ecclesiali contemporanei*. Roma 1980.

⁷⁴ Jw. s. 210; H. R. Schlette. *Thesen zum christlichen Gemeindeverständnis*. W: M. Seckler (Hg.). *Begegnung. Beiträge zu einer Hermeneutik den theologischen Gesprächs*. Festschrift H. Fries. Graz-Wien-Köln 1972 s. 361-368.

⁷⁵ Wieh, jw. s. 210.

⁷⁶ Por. L. Roos. *Begriff und Gestalt der kirchlichen Gemeinde*. „Lebendige Seelsorge” 27:1976 s. 302 nn.; Rossi, jw. s. 131; Wieh, jw. s. 214.

w mieście do „diecezji” z różnymi gminami pod wspólnym kierownictwem biskupa⁷⁷.

W antepreparatoriach i w tekstach komisji przygotowawczych Soboru Watykańskiego II ujawniło się dążenie do powiększenia wpływu diecezji i biskupa na parafie i prezbiterów. Schematy preparatoryjne podobnie jak głosy antepreparatoryjne niewiele mówią o samej parafii, dużo natomiast o osobach tam pracujących, o proboszczu, jego współpracownikach i wiernych. Także stosunek biskupów do pracujących w parafii duchownych zakonnych powinien być unormowany przez fakt, że biskup w diecezji jest pierwszym i odpowiedzialnym pasterzem swoich wiernych. Proboszczowie są współpracownikami biskupa, który osobiście nie może wszędzie kierować ludem mu powierzonym. Wypowiedzi antepreparatoryjne i preparatoria Soboru Watykańskiego II o parafii mają duszpasterski charakter, rzadko dopuszczają systematyczno-teologiczne sformułowania. Podkreślają one, że działalność apostolska parafii musi być skierowana na potrzeby diecezji i Kościoła powszechnego. Parafia jest częstką owczarni Chrystusowej i żywą komórką diecezji. Parafia jako *communitas ecclesialis* jest miejscem, gdzie pod kierunkiem posłanego przez biskupa proboszcza, działalność duszpasterska Kościoła rozwija się w zróżnicowanych konkretnych formach⁷⁸.

Dokumenty Soboru Watykańskiego II nie poświęcają specjalnie żadnego rozdziału parafii, nie znajdujemy w nich systematycznego potraktowania parafii⁷⁹. Mówi się w nich o parafii raczej ubocznie, a jednak są to słowa ważne, w których uwydatniona została religijna głębia przeżywania Kościoła⁸⁰. Z tekstów soborowych, odnoszących się do parafii i biskupich Kościołów partykularnych, można określić stanowisko Vaticanum II do tego kompleksu zagadnień⁸¹.

Chrześcijanin w parafii może rozpoznać czym w rzeczywistości jest Kościół⁸². Z 33 tekstów soborowych o parafii⁸³, z czego 10 wzmianek jest na marginesie doktryny o Kościele powszechnym⁸⁴, wynika, że Sobór kładł nacisk na związek parafii z diecezją⁸⁵. Soborowa refleksja, dotycząca miejsca i znaczenia parafii w obrębie diecezji, ujęta jest w kontekście ogólnych rozważań o duchowieństwie diecezjalnym (Por.

⁷⁷ Rozwój od gminy biskupiej w mieście do „diecezji” przechodził w punkcie środkowym przez gminę miejską kierowaną przez biskupa i otoczoną mniej lub bardziej samodzielnymi gminami wiejskimi. Proces ten dokonał się w poszczególnych regionach w różnym czasie. Por. H. E. Feine. *Kirchliche Rechtsgeschichte. Die katholische Kirche*. 4. Anfl. Köln-Graz 1964 s. 97-100; H. A. Biedermann. *Die Synoden des 4 und 5 Jahrhunderts und das orthodoxe Verständnis der Ostkirche*. W: H. Fleckenstein. *Ostkirche-Weltkirche*. Festgabe J. Kard. Döpfner. Würzburg 1973 s. 284-303; S. Zorell. *Die Entwicklung des Parochialsystems bis zum Ende der Karolingerzeit*. „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 82:1902 s. 74-98; 258-289; P. W. Croce. *Storia della parrocchia*. W: H. Rahner. *La parrocchia dalla teologia alla praxi*. Roma 1965 s. 21-27.

⁷⁸ Wieh, jw. s. 90-91.

⁷⁹ J. Krucina. *Podstawowe funkcje parafii*. W: *Dei virtus*. Praca zbiorowa pod red. J. Kruciny. Wrocław 1974 s. 33.

⁸⁰ Nie można przyznać racji R. Metz, który twierdzi, że Vaticanum II nie wykorzystano możliwości i nie uczyniło nic, aby parafię uchronić od jej śmierci (*La paroisse au IIe Concile du Vatican. Ex aequo et bono*. W: M. Plöchl zum 70 Geburtstag. Innsbruck 1977 s. 275-276).

⁸¹ Wieh, jw. s. 214.

⁸² K. Rahner. *Das neue Bild der Kirche*. W: *Schriften zur Theologie*. Bd. 8. Einsiedeln 1967 s. 336.

⁸³ Por. H. A. Palacios. *La paroisse et les communautés de base*. Paris 1970 s. 75 (maszynopis pracy licencjackiej. Archiwum Instytutu Katolickiego w Paryżu).

⁸⁴ Krucina, jw. s. 33.

⁸⁵ Granat. *Teologia diecezji* s. 162; Por. Wieh, jw. s. 214-215.

DB 28-31)⁸⁶. Dokumenty soborowe definiują parafię jako „określoną część diecezji” (DB 30), która na pewien sposób przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi (KL 42). W takim kontekście nie można parafii oderwać od każdorazowego Kościoła partykularnego⁸⁷. Parafia jest komórką diecezji (DA 10) i powinna być zawsze gotowa na wezwanie swego pasterza, oddać swoje siły i możliwości dla przedsięwzięć diecezjalnych⁸⁸. Stąd jedną z trosk duszpasterskich powinno być, aby parafie, które są najbardziej wysuniętymi placówkami Kościoła w jego zetknięciu ze światem⁸⁹, czuły się ściśle związane z diecezją i Kościołem powszechnym (Por. DB 30). Parafia musi być otwarta na wszystkie sprawy diecezji i przez nią na Kościół powszechny. Będzie to możliwe wtedy, kiedy parafia zachowa swą odrębność i jeśli będzie umieć włączyć się harmonijnie do całości diecezjalnej. Znamienne, że aspekt bezpośredniości i związku z miejscem jako specyficum tej wspólnoty, podniesiony przez *Konstytucję o Kościele* (KK 28) został także uwypuklony w *Dekrecie o apostołstwie świeckich* (art. 10). Porównując wypowiedzi *Konstytucji dogmatycznej o Kościele o congregatio fidelium localis* (art. 26) z wypowiedziami *Dekretu o apostołstwie świeckich* o parafii, wyraźny staje się jeszcze jeden punkt zbieżny. W obu dokumentach miejscowa wspólnota eklezjalna w stosunku do diecezji ma zarówno pewną samodzielność, jak i pewną konstytutywną zależność i w tym ścisłym związku parafia może pozostawać jako wspólnota kościelna. Jednocześnie diecezja ukierunkowana jest na cały Kościół i jego misyjne zadania. Parafia jest miejscem spotkania posłannictwa całego Kościoła z wiarą jednostek, rodzin i małych grup. Zadania parafii związane są także z jej charakterem, jako miejscowej wspólnoty, która łączy element osobistego zaangażowania z charakterem wspólnoty eklezjalnej⁹⁰.

Nauczanie posoborowe papieży podkreśla również, że parafia jest częścią diecezji⁹¹, instytucją zawsze żywą i niezastąpioną oraz pierwszą wspólnotą powołaną w Kościele diecezjalnym⁹², pozostającą w ten sposób we wspólnocie z Kościołem powszechnym⁹³. Parafia jest fundamentalną wspólnotą ludu Bożego, w której jest obecny Chrystus przez biskupa i kapłanów działających w jego imieniu⁹⁴.

Nauczanie posoborowe papieży, podobnie jak soborowe, unika starannie wszelkiego absolutyzowania albo usamodzielnienia parafii. Tylko żywa więź parafii z biskupem i całym Kościołem pozwala parafii rozwijać się zgodnie ze swym powołaniem.

Według D. Grasso istnieją w parafii specjalne stosunki, powstałe stąd, że parafia jest przedłużeniem diecezji i jako taka nie jest wielkością w sobie, lecz ze swej natury nastawiona jest na diecezję i na Kościół⁹⁵. Wspomniany autor uważa, że określeniu kanonicznemu *pars diocesis* trzeba nadać sens teologiczny, czyli, że parafia jest przedłużeniem diecezji, jest jej „wydarzeniem”. Nie chodzi tu o teryto-

⁸⁶ Wieh, jw. s. 172; H. Müller. *Zum Verhältnis zwischen Episkopat und Presbyterat im Zweiten Vatikanischen Konzil. Eine rechtstheologische Untersuchung.* Wien 1971 s. 375-392.

⁸⁷ Wieh, jw. s. 172.

⁸⁸ Tamże s. 195.

⁸⁹ Maertens, jw. s. 295.

⁹⁰ Wieh, jw. s. 195-196.

⁹¹ Przemówienie Pawła VI z 18 VIII 1976 r. „La Documentation Catholique” 58:1976 nr. 1704 z 19 III 1976 s. 756; Adhortacja Apostolska Jana Pawła II *Familiaris consortio* n. 70. „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 70:1980 n. 8-9 s. 254.

⁹² Allokucja Pawła VI z 7 IX 1969. „La Documentation Catholique” z 19 X 1969 nr 1549 s. 907.

⁹³ Tamże s. 907.

⁹⁴ Przemówienie niedzielne Jana Pawła II z 12 XI 1978. „La Documentation Catholique” 60:1978 z 3 XII 1978 nr 1153 s. 1015.

⁹⁵ *Osservazioni sulla teologia della parrocchia.* „Gregorianum” 40:1959 s. 297-314.

rium, ale o to, że parafia uczestniczy w sposób nadprzyrodzony w tajemnicy diecezji i Kościoła⁹⁶. Choć koncepcja reprezentowana przez D. Grasso określająca parafię, jako część diecezji, a opierająca się na zasadzie, że co się orzeka o całości, odnosi się i do części, jest poddawana krytyce, jako nie mająca zastosowania do Kościoła i jego struktur wewnętrznych, jakimi są diecezja i parafia⁹⁷, to jednak wskazuje na silny związek teologiczny zachodzący między diecezją i parafią. Absurdem byłoby istnienie parafii w oderwaniu od Kościoła diecezjalnego. Przeciwnie, parafia istnieje i działa jako przedłużenie diecezji i w ścisłej zależności od diecezji i biskupa, dzięki którym parafia posiada wartości, które czynią z niej rzeczywistość teologiczną, a nie tylko organizm administracyjny⁹⁸.

Przy takiej zależności parafii od diecezji nie sposób jest opisać związku zachodzącego pomiędzy nimi bez określenia, czym jest diecezja w znaczeniu teologicznym. Każda diecezja jest realizacją, uobecnieniem i wcieleniem Kościoła powszechnego⁹⁹.

Teologia diecezji jest ściśle związana z teologią Kościoła powszechnego, oddziaływującego na swe Kościoły lokalne, będące jego organicznymi częściami. Kościoły lokalne z kolei wnoszą swe zróżnicowane bogactwo do całości ludu Bożego¹⁰⁰. Na Soborze dokonano się ponowne jego odkrycie jako rzeczywistości teologicznej, która w pierwszych wiekach była bardzo żywa. Przede wszystkim w *Dziejach Apostolskich*, listach św. Pawła i *Objawieniu św. Jana*, poszczególne Kościoły partykularne nazywane są Kościołem i przeżywane jako Kościół¹⁰¹. Dla św. Cypriana było oczywiste, że lud, zjednoczony ze swym biskupem i zależny od swego pasterza, stanowi Kościół¹⁰². Na innym miejscu dowodzi św. Cyprian, że Kościół tworzy biskup, duchowieństwo i wszyscy trwale z biskupem związani¹⁰³. Jeżeli Sobór podkreśla, że diecezja jest „Kościołem partykularnym”, to przypomina, czym Kościół dawniej żył¹⁰⁴.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele przypominała na nowo, że diecezja jest nie tylko częścią Kościoła, na której czele stoi biskup¹⁰⁵ i nie tylko administracyjną jednostką Kościoła, dla lepszego zarządzania i administracji duszpasterstwa, ale że diecezja jest Kościołem we właściwym słowa znaczeniu¹⁰⁶. Diecezja jest Kościołem i Kościół realizuje się w diecezji. Jak stwierdza Y. Congar „całe misterium Kościoła w pełni i całkowicie urzeczywistnia się w biskupie, duchowieństwie i w ludzie”¹⁰⁷.

Diecezja jest prawno-administracyjną częścią Kościoła, w której cały Kościół w szczególny sposób może się realizować i objawiać. W biskupie diecezjalnym Kościół jest reprezentowany i realizowany we wszystkich jego istotnych czynnościach¹⁰⁸.

Diecezja powinna być taka (pod względem wielkości, życia, odrębności), aby w jej każdorazowej odrębności demograficznej, geograficznej, religijnej i historycznej objawiał się cały Kościół, aby ona mogła być rzeczywiście nazwana Kościołem. Chodzi

⁹⁶ Tamże s. 304; Szafranski, jw. s. 30.

⁹⁷ Szafranski, jw. s. 30.

⁹⁸ Grasso, jw. s. 305-307; Mazzoleni, jw. s. 18.

⁹⁹ Granat. *Teologia diecezji* s. 163.

¹⁰⁰ Tamże s. 157.

¹⁰¹ *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hg. F. X. Arnold, K. Rahner u. a. Bd. 3 Freiburg-Basel-Wien 1972 s. 61.

¹⁰² *Ep.* 66 8,3.

¹⁰³ *Ep.* 33 1,2.

¹⁰⁴ *Handbuch der Pastoraltheologie* Bd. 3 s. 61.

¹⁰⁵ Por. K. Mörsdorf. *Bistum*. W: *Staatslexikon*. Bd. 2. 6. Aufl. Freiburg 1958 s. 60.

¹⁰⁶ *Handbuch der Pastoraltheologie* Bd. 3 s. 60.

¹⁰⁷ *Das Bischofsamt und die Weltkirche*. Stuttgart 1964 s. 388.

¹⁰⁸ *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 3 s. 60.

tu o teologiczne pojęcie Kościoła, które odnosi się do całego Kościoła, a nie tylko jego „części”. W takim znaczeniu nie można tego czynić w ścisłym znaczeniu w stosunku do parafii ¹⁰⁹.

Diecezja jest nie tylko okręgiem zarządzania i jednostką funkcjonalną całego Kościoła, ale jest reprezentacją Kościoła, konkretnym jego uobecnieniem (por. DB 11;22) i jako część przedstawia całość. Diecezja stanowi najwyższe urzeczywistnienie i najbardziej intensywną obecność Kościoła. W diecezji Kościół urzeczywistnia się w pełni, co w dekanacie lub w parafii jest niemożliwe ¹¹⁰.

Sobór wyjaśniając podstawy teologii diecezji, wskazuje na związek biskupich Kościołów partykularnych z Kościołem powszechnym, a także widzi odrębność diecezji, nazywając ją Kościołem partykularnym i częścią Ludu Bożego (por. DB 11;23). Siła wszystkich wspólnot diecezjalnych, a przez nie wspólnot parafialnych, tkwi w jedności z Kościołem powszechnym i dlatego odrębność Kościołów lokalnych nie może stać na przeszkodzie jedności ¹¹¹.

Każda diecezja posiada swój odrębny charakter i swoją specyfikę. Odrębność diecezji opiera się przede wszystkim na odrębności władzy biskupiej, na specyficznej religijności wiernych, a także na istnieniu charyzmatów. Odrębność ta nie może iść tak daleko, aby znikła jedność Kościoła. Kościół broni się przed ujednoczeniem, ale w równej mierze przed takim pluralizmem, który rozrywa jedność wiary i jedność z prymatem Biskupa rzymskiego. Pomiedzy skrajnym ujednoczeniem prowadzącym do martwoty a przesadnym pluralizmem i odrębnością, prowadzącą do anarchii, istnieje szeroki obszar dla aktywności diecezji oraz zależnej od niej parafii ¹¹².

W diecezji znakiem jedności i szafarzem dóbr nadprzyrodzonych jest biskup złączony ze Stolicą Apostolską. W jego imieniu i w łączności z nim prezbiterzy głoszą słowo Boże i udzielają sakramentów św. oraz podejmują odpowiedzialność za parafię. Biskupi poszczególnych diecezji mają ponadto swe obowiązki, prawa i przywileje z racji przynależności do kolegium biskupiego i swego związku z całym Kościołem, włączając swe diecezje w powszechny Kościół ¹¹³. Poszczególni biskupi sprawują swe rządy nad powierzonymi im Kościołami partykularnymi, nie zaś nad innymi, ani nad całym Kościołem (KK 23). Jednakże każdy biskup jest odpowiedzialny za cały Kościół Powszechny i winien jest mu troskę i pomoc (por. KK 23; DB 6). Część ludu Bożego powierzona pieczy biskupa aktualizuje Kościół powszechny w pełnym znaczeniu i we wszystkich wymiarach właśnie dlatego, że poprzez biskupa posiada wszystkie władze Kościoła powszechnego ¹¹⁴.

Biskup najczęściej nie ma w diecezji własnej, stałej wspólnoty eucharystycznej, a zgromadzenie eucharystyczne, któremu każdorazowo przewodniczy, obejmuje stosunkowo niewielki odsetek wszystkich jego diecezjan. W diecezji jest on jednak znakiem jedności wszystkich wspólnot i działań duszpasterskich (por. KK 23;

¹⁰⁹ K. Rahner. *Über den Episkopat*. W: *Schriften zur Theologie*. 8. 2. Aufl. Einsiedeln 1968 s. 394.

¹¹⁰ Por. B. Dreher. *Theologische Aspekte einer diözesanen Pastoral*. „Lebendige Seelsorge” 16:1965 s. 117.

¹¹¹ Por. Granat. *Teologia diecezji* s. 162; Żurowski, jw. s. 63-64.

¹¹² Granat. *Teologia diecezji* s. 162.

¹¹³ Por. E. Corecco. *Biskup głową Kościoła partykularnego, protektorem i obrońcą karnośći kościelnej*. „Concilium” (wyd. polskie) 1-10:1968 s. 443-454; E. Sztáfrowski. *Postuga biskupa w Kościele partykularnym*. W: *W kierunku chrześcijańskiej kultury*. Praca zbiorowa pod red. B. Bejzego. Warszawa 1978 s. 350-351; Granat. *Teologia diecezji* s. 162.

¹¹⁴ Mazzoleni, jw. s. 73.

DB 17), które przez niego pozostają w jedności z kolegium biskupim z papieżem na czele, i z Kościołem powszechnym ¹¹⁵.

Często podnoszonym przez niektórych teologów jest pytanie, w jaki sposób diecezja może ewangelizować wszystkim swoich wiernych i każdego z osobna? Dokonuje tego przede wszystkim — choć nie jedynie — przez parafię, będącą komórką diecezji i wspólnotą lokalną podstawową ¹¹⁶.

W Kościele diecezjalnym realizuje się Kościół powszechny. W stosunku zaś do wspólnot, które na terenie jej powstają, diecezja jest „macierzą” ¹¹⁷. Diecezja, która jest wcześniejsza niż parafie powstałe na jej terytorium, nie tworzy się z parafii przez ich sumowanie, ale teologicznie je wyprzedza i daje im początek. Parafia nie jest jedyną manifestacją diecezji, jakkolwiek wśród innych manifestacji diecezji jest ona najważniejszą ¹¹⁸. W parafii, nawet małej i rozproszonej ¹¹⁹, aktualizują się pełniej funkcje eklesjalne niż w jakimkolwiek innym diecezjalnym organizmie pastoralnym ¹²⁰.

Związek parafii z diecezją staje się jeszcze bardziej wyraźny w kontekście teologicznych relacji posługi prezbitera do własnego biskupa. Jak biskupi nie są wikariuszami papieża, ponieważ obdarzeni władzą własną, zwyczajną i bezpośrednią, jako następcy apostołów, tak samo prezbiterzy, uczestnicy władzy, przez którą Chrystus rodzi, uświęca i rządzi własnym Ciałem (por. DK 2), wykonują władzę otrzymaną w święceniach i przekazaną z jurysdykcją biskupią. Równocześnie prezbiterzy są prawdziwymi i prawowitymi przywódcami wspólnot parafialnych, które zostały im powierzone przez biskupa ¹²¹. Jak biskupi, którym powierzona została opieka nad Kościołem partykularnym, pasą owce „pod władzą Najwyższego Pasterza” (DB 11), tak i prezbiterzy uświęcają i kierują swoimi wspólnotami parafialnymi pod „władzą biskupa” (KK 28). Prezbiterzy, jak stwierdza *Konstytucja o liturgii*, w parafii „zastępują biskupa” (KL 42).

Prezbiter działa w imieniu Chrystusa (por. KK 28; DK 2) i jest jego ministrem (DK 2). Misja prezbitera związana jest nie tylko z diecezją i parafią, ale z posłannictwem całego Kościoła (por. KK 28; DK 10). Jednakże każdego prezbitera upoważnia do wypełniania funkcji w Kościele diecezjalnym misja kanoniczna ¹²².

W dokumentach soborowych zostało mocno podkreślone, że między biskupem i prezbiterem zachodzi różnica stopnia uczestnictwa w tym samym kapłaństwie i że stosunek kolegium biskupiego z papieżem na czele do poszczególnego biskupa nie odpowiada stosunkowi zachodzącemu między prezbiterem i biskupem diecezjalnym (por. DK 2; KK 28). Każdy prezbiter poprzez święcenia wchodzi do prezbiterium, które pozostaje w jedności z biskupem i stanowi jego organ doradczy. Członek prezbiterium ponosi odpowiedzialność za wszystko co dotyczy diecezji, przede wszyst-

¹¹⁵ Tamże s. 74.

¹¹⁶ Por. A. Mazzoli. *La pastorale nella parrocchia moderna*. Ed. 2. Brescia 1966 s. 144; A. Mazzoleni. *L'evangelizzazione nella comunità parrocchiale*. Alba 1975 s. 59-74, 167-306.

¹¹⁷ Mazzoleni. *Le strutture* s. 73.

¹¹⁸ Tamże s. 73-74.

¹¹⁹ Nie istnieją jakieś idealne rozmiary parafii. Zdaniem J. L. McKenzie powinny one być raczej mniejsze niż większe. Za idealną pod względem rozmiarów uważa się parafię, w której księża mogą znać osobiście każdego jej członka. Kryje się za tym przekonanie, że proboszcz nie może być przywódcą duchowym, jeżeli nie zna tych, którym świadczy posługę i służy radą. Parafia powinna mieć poza tym takie rozmiary, by mogła być samowystarczalna (*Kościół Rzymsko-katolicki*. Warszawa 1972 s. 307).

¹²⁰ Mazzoleni. *Le strutture* s. 74.

¹²¹ Tamże s. 74.

¹²² K. Rahner. *Fondamenti della teologia pastorale*. Roma-Brescia 1969 s. 81.

kim bierze odpowiedzialność za powierzoną mu przez biskupa wspólnotę parafialną.

W kontekście soborowego ujęcie relacji parafii i diecezji parafia ukazuje się jako wspólnota wierzących zamieszkałych na określonym terytorium i pozostających pod opieką duszpasterza, któremu biskup udzielił święceń i zlecił opieką duszpasterską. Parafia zależy od diecezji teologicznie i organizacyjnie. W parafii biskup realizuje misję zbawienia i uświęcania ludzi¹²³. Jest ona podstawową strukturą Kościoła partykularnego (DB 30)¹²⁴, w której realizuje się pod przewodnictwem prezbitera wyznaczone jej zadania. Prezbiter uzyskuje w parafii przewodnictwo przez posiadanie w ścisłej łączności z biskupem kapłaństwa służebnego i misji kanonicznej otrzymanej od biskupa. Wykonywanie tej funkcji zobowiązuje duszpasterza do czuwania nad jednością i utrzymania więzi ze wspólnotami działającymi w ramach parafii¹²⁵. Parafia jest miejscem aktualizacji Kościoła. W tej aktualizacji rzeczywistość eklazjalna staje się żywa i doświadczalna, zgodna z żywotnością religijną parafii i posiadanymi charyzmatami.

Proboszcz w wykonywaniu swego urzędu powinien być przede wszystkim znakiem jedności wszystkich inicjatyw i działań parafialnych. Przepowiadając słowo Boże i sprawując Eucharystię, spełnia on funkcję budowania wspólnoty oraz umacniania więzi z innymi wspólnotami. Szczególnym przedmiotem troski duszpasterza parafialnego powinien być ciągły rozwój wspólnoty powierzonej mu przez biskupa. W tym celu powinien on podejmować inicjatywy i działania, wykorzystywać własne uzdolnienia i wiernych. Licząc się z potrzebami dzisiejszych ludzi, powinien on studiować metody i korzystać z takich doświadczeń, które służą rozwojowi parafii współczesnej¹²⁶.

Sobór Watykański II mówiąc, że parafia gromadzi w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie (DA 10) wyraża pośrednio przekonanie, że jest ona zazwyczaj rzeczywistością złożoną. Fakt ten stanowi podstawę do przeprowadzania typologii parafii¹²⁷.

Parafia powstaje i rozwija się w Kościele partykularnym jako komórka tworząca się z podziału i zróżnicowania diecezji. Powstaje ona z organizmu diecezjalnego i tylko w tym organizmie, z którym pozostaje w związku jako jego część, odnajduje swoją istotę i rację bytu. Diecezja stanowi podstawę, na której rozwija się aktywność duszpasterska parafii. Parafia jest otwarta na wszystkie inicjatywy diecezjalne i przez diecezję na Kościół powszechny. Stanie się to możliwe wtedy, kiedy parafia zachowując swoją odrębność, będzie jednocześnie harmonijnie złączona z całością diecezjalną. Parafia stanowi miejsce spotkania posłannictwa całego Kościoła z wiarą jednostek.

Parafia nie jest diecezją w miniaturze ani tylko jednostką administracji kościelnej czy miejscem wykonywania dyrektyw diecezjalnych¹²⁸. Parafia jest częścią die-

¹²³ Por. C. Colombo. *Teologia della comunità cristiana*. „Orientamenti pastorali” 3:1962 s. 229 n.; N. Greinacher. *Der Vollzug der Kirche in der Pfarrgemeinde*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 1. Freiburg im Br. 1970 s. 111-152.

¹²⁴ Por. L. P a n n e t. *L'avenir de la paroisse, la paroisse de l'avenir*. „Communio” 2:1977 z. 2 s. 43.

¹²⁵ Ż u r o w s k i, jw. s. 52.

¹²⁶ Zdarza się sytuacja, że wiele inicjatyw i dyrektyw nie wypływa oddolnie i dlatego nie odpowiada realnej sytuacji parafian. W takiej sytuacji wprowadza się w parafii inicjatywy tylko dlatego, że zostały nakazane z góry, a duszpasterz musi uzasadniać działania, które nie interesują, a może nawet nie dotyczą parafian (por. M a z z o l e n i. *Le strutture* s. 77).

¹²⁷ Por. F. W o r o n o w s k i. *Formacja religijnego życia parafii*. Łomża 1980 s. 45.

¹²⁸ Por. M a z z o l e n i. *Le strutture* s. 78; F i s c h e r, G r e i n a c h e r, K l o s t e r m a n n s. 15-26.

cezji, instytucją i wspólnotą istniejącą w Kościele diecezjalnym. Przez diecezję parafia pozostaje we wspólnocie z Kościołem powszechnym. Sprawując Eucharystię, głosząc wiarę i umacniając miłość braterską oraz utrzymując więź z biskupem i przez niego z całym Kościołem, parafia może rozwijać się zgodnie ze swoim powołaniem. Należy unikać przy tym tendencji tak do absolutyzowania i teologicznej samodzielności parafii, jak i do parochializmu i getta duszpasterskiego¹²⁹.

H. Wieh syntetyzując teologiczne wypowiedzi Soboru o parafii, sformułował następującą „definicję” parafii: *Parafia jest jako „Kościół Boży” miejscem, gdzie pod kierownictwem prezbitera i w ścisłym związku z biskupem realizuje się wspólnota wierzących w Jezusa Chrystusa przez przepowiadanie Słowa, życie wiarą w miłości braterskiej, a szczególnie przez sprawowanie Eucharystii i inne czynności liturgiczne*¹³⁰.

Jak zauważa sam autor przytoczone określenie parafii nie rości pretensji, aby być nieodwołalnie wyczerpujące. Chce ono tylko być pomocne w wyjaśnianiu pojęć i ukazaniu zasadniczych akcentów w soborowym nauczaniu o parafii¹³¹.

Refleksja krytyczna nad określeniem parafii H. Wieha odsłania pewne braki. Zdaniem H. Schmitza¹³² w definicji parafii H. Wieha dwa elementy nie zostały dostatecznie sprecyzowane. Definicja parafii powinna silniej uwydatnić, że parafia jest organizmem w obrębie Kościoła partykularnego, który jest istotny dla Kościoła uniwersalnego, bo w nich on istnieje i z nich się składa (por. KK 23)¹³³. Kościół partykularny składa się z parafii i w parafiach istnieje w innym znaczeniu niż Kościół powszechny istnieje i aktualizuje się w Kościołach partykularnych¹³⁴. Z drugiej strony według H. Schmitza definicja parafii powinna być uzupełniona elementem trwałości. W odróżnieniu od wiernych gromadzących się konkretnie dla wspólnego sprawowania Eucharystii, parafią może być nazwana tylko ta wspólnota, która ma w pewien sposób trwałą formę istnienia (por. KK 28).

Z soborowej definicji parafii wynikają, jak się wydaje, główne płaszczyzny przynależności do wspólnoty parafialnej. Przepowiadanie słowa, kult, a zwłaszcza sprawowanie Eucharystii oraz braterstwo wszystkich parafian i ich związek z duszpasterzem pozostającym w ścisłych relacjach z biskupem stanowią podstawę w rozwiązywaniu tego zagadnienia.

¹²⁹ Wieh, jw. s. 215; Mazzoleni. *Le strutture* s. 78.

¹³⁰ Określenie parafii w wersji oryginalnej brzmi: „Die Gemeinde ist als „Kirche Gottes“ der Ort, wo unter der Leitung des Presbyters und in enger Verbindung mit dem Bischof die Gemeinschaft der an Jesus Christus Glaubenden in Verkündigung, Bruderschaft und besonders in der eucharistischen Versammlung und den übrigen liturgischen Vollzügen ereignishaft und missionarisch gelebt wird” (jw. s. 144, 211).

¹³¹ Tamże s. 210-211.

¹³² Schmitz, jw. s. 94-96.

¹³³ Por. W. Aymans. *Das synodale Element in der Kirchenverfassung*. München 1970 s. 318-351.

¹³⁴ We wspólnocie parafialnej wprawdzie jest obecny Kościół Boży, ale nie można powiedzieć, jak to zaproponował bp Schick z Fuldy na Soborze, że Kościół Chrystusowy istnieje w parafii i tam się urzeczywistnia. Tego sformułowania dokumenty soborowe nie podjęły (por. Schmitz, jw. s. 95; Wieh, jw. s. 123, 211).

PFARRGEMEINDE IN DER DIÖZESE UND IN DER WELTKIRCHE

Zusammenfassung.

In der theologischen Auffassung besitzt eine Pfarrgemeinde kein eigenes Dasein. Man darf von der Pfarrei im theologischen Sinn sprechen, soweit sie mit der Diözese und dadurch mit der Weltkirche eng verbunden ist. Deshalb ist die Theologie der Diözese und eine adäquate Fassung der Kirche eine Grundlage der theologischen Überlegung über die Pfarrei.

Das Vaticanum II hat durch seine erneuerte Sicht der Kirche, durch die Anknüpfung an das Neue Testament und an begründete ökumenische Forderungen eine Ekklesiologie dem Bedürfnis unserer Zeit gemäß erschlossen. Die Ekklesiologie des Konzils ist frei von Einseitigkeit und begünstigt die Erneuerung der Pfarrei und die theologische Reflexion darüber.

Die Lehre Konzillien über die Pfarrei ist mit der Theologie der Lokalkirche verbunden. Die Kirche ist im Zeichen der Lokalkirche gegenwärtig, welches drei fundamentale Elemente bilden: der Bischof oder sein Vertreter, der Presbyter, die Eucharistie und eine relativ konstante Menschengemeinschaft (KL 42; KK 26). Die dogmatische Konstitution über die Kirche scheint zuzulassen, daß die Pfarrei, also eine Gemeinschaft, in der ein Vertreter des Bischofs, der Presbyter, anwesend ist, durch Analogie als Lokalkirche bezeichnet werden kann. Man wesentliche Attribute der Lokalkirche finden, nur der Bischof ist durch seinen Vertreter, den Presbyter, anwesend. Dank der Pfarrei ist die Kirche als ein Zeichen der Erlösung anwesend. In der Pfarrei ist es zu sehen und zu erfahren, daß die Kirche eine Gemeinschaft der durch die Macht der eucharistischen Opfergabe vereinigten Menschen, eine Gemeinschaft der durch die Macht des Heiligen Geistes vereinigten Menschen ist, welcher den Urheber des Glaubens und der Liebe und auch der sich in den zwischenmenschlichen Verhältnissen ausdrückenden Bewußtheits ist, das mit dem Wort „wir“ bezeichnet wird.

Die Frage der Beziehung der dem Presbyter anvertrauten Pfarrei zur partikularen Bischofskirche wurde in der Geschichte der Kirche verschieden beantwortet..

In den Antepreparatoria und in den Schemen der Vorbereitungskommission des Konzils wurde ein Bestreben deutlich, den Einfluß der Diözese und des Bischofs auf die Pfarreien und Presbyter zu steigern. Die Dokumente sagen wenig über die Pfarrei selbst, dagegen viel über die dort arbeitenden Personen: den Pfarrer und seine Mitarbeiter sowie das Laienpfarrpersonal. Diese Dokumente unterstreichen auch, daß die apostolische Tätigkeit der Pfarrei auf die Diözese und die Bedürfnisse der Weltkirche orientiert sein soll.

Die Dokumente des Vaticanum II widmen der Pfarrei kein besonderes Kapitel, wir finden dort keine systematische Behandlung der Pfarrei. Man spricht dort von der Pfarrei eher fragmentarisch, doch es sind wichtige Worte, in denen die religiöse Tiefe des Erlebens der Kirche hervorgehoben wurde. Ein Christ kann in der Pfarrei erkennen, was in Wirklichkeit die Kirche ist.

Die Reflexion des Konzils über die Stellung der Pfarrei in der Diözese kann im Zusammenhang mit den allgemeinen Betrachtungen über den Diözesanklerus zum Ausdruck (vergl. DB 28-31). Die Konzildokumente bezeichnen die Pfarrei als „einen bestimmten Teil der Diözese“ (DB 30), eine Zelle der Diözese (DA 10), die auf eine bestimmte Weise die sichtbare, auf der ganzen Erde ernannte Kirche darstellt (KL 42).

Die Pfarreien sollen immer für den Ruf ihres Hirten bereit sein, alle ihre Kräfte und Möglichkeiten den Diözesenunternehmungen bereitzustellen. Das wird dann möglich, wenn die Pfarrei, ihre Besonderheit behaltend, sich harmonisch in die Diözesengesamtheit einfügen kann. Die Pfarrei ist ein Treffpunkt der Mission der Kirche mit dem Glauben der einzelnen Menschen, der Familien und kleinen Gruppen. Die Aufgaben der Pfarrei sind auch mit ihrem Charakter als einer Ortsgemeinschaft verbunden, die das Element der persönlichen Beteiligung mit dem Charakter der ekklesiastischen Gemeinschaft verbindet.

Die Pfarrei ist weder eine Miniaturdiözese noch eine Einheit der kirchlichen Verwaltung, noch eine Stelle der Verwirklichung der Diözesendirektiven. Die Pfarrei ist ein Teil der Diözese, eine Institution und eine Gemeinschaft, die in der Diözesenkirche existiert. Sie kann sich ihrer Berufung gemäß entwickeln, indem sie die Eucharistie feiert, den Glauben verkündet, die Bruderliebe verstärkt und die Zusammengehörigkeit mit dem Bischof und durch ihn mit der ganzen Kirche bewahrt. Man soll dabei die Tendenz vermeiden, die Pfarrei und ihre theologische Selbstständigkeit zu absolutisieren wie auch sie zu unterschätzen.